

HULTQVISTDOKTRINENS UPPGÅNG OCH FALL? SVENSK FÖRSVARSPOLITIK I EN OSÄKER TID

KARL YDÉN, ULF BJERELD OCH JOAKIM BERNDTSSON

Sammanfattning

Sverige har sedan 2014 radikalt omvärderat Rysslands intentioner och utveckling. Det råder partipolitisk enighet om att det svenska försvaret behöver ökade resurser. Överlag visar resultaten från hösten 2021 på ett starkt opinionsstöd för den förda försvarspolitik, ibland benämnd ”Hultqvistdoktrinen”, med fokus på försvar av Sverige, värnplikt, upprustning och ett nära samarbete med Nato utan medlemskap. Svenskarnas stöd för ett starkt militärt försvar är fortsatt starkt liksom viljan att bibehålla eller höja nivån på försvarsutgifterna. Svenskarnas förtroende för försvaret fortsätter en positiv långtidstrend, trots att en majoritet inte tror att försvaret skulle klara av att försvara Sverige mot ett väpnat angrepp. En majoritet av svenskarna tror även att effekter av klimatförändringar ökar risken för konflikt mellan länder.

I oktober 2012 besöktes Moskva av Cecilia Widegren (M), vid den tiden ordförande i försvarsberedningen, som via Twitter meddelade: *”samtal med ryska försvar- o utrikesministrar fis. ; tydligt språk. R drar sig österut. Europa säkrare än på länge”*. Ryssland hade sedan 2000-talets inledning inte bedömts utgöra något militärt hot och ökad handel antogs stimulera landet till en demokratisk utveckling. Det svenska försvaret stöptes om för volymmässigt begränsade bidrag till utlandsoperationer i FN, EUs eller Natos regi.¹

Socialdemokraternas försvarspolitiska talesperson Peter Hultqvist uttryckte 2013 oro för rysk militär upprustning, vilket han menade påverkade Sveriges situation.² När försvarsberedningen i maj 2014 höll presskonferens för att presentera sin rapport *”Starkare försvar för en osäker tid”* så utbröt öppet gräl. Ryssland hade i februari 2014 invaderat östra Ukraina, inklusive Krimhalvön. I Sverige var riksdagspartierna överens om att försvaret behövde tilldelas mer pengar, men alltjämt oeniga om hur mycket mer. Socialdemokraternas bedömning var *”att ytterligare ekonomiskt tillskott, utöver det som regeringen föreslagit, är nödvändigt till Försvarsmakten åren 2014–2019”*.³ Förslaget avfärdades av ordförande Cecilia Widegren med motivet att det inte var finansierat *”krona för krona”*, vilket Peter Hultqvist kommenterade: *”Det där är bara dumbeter”*.⁴

Bara några månader senare blev Peter Hultqvist försvarsminister i den nya regeringen och lade ut en tydlig försvarspolitisk kurs. Det militära försvaret inriktades åter mot nationellt försvar samt påbörjade upprustning och 2018 återupptogs

värnpliktsutbildningen. Under Hultqvists ledning ingick Sverige en rad bilaterala avtal med andra länder, framförallt Finland och USA, anslöt till *Joint Expeditionary Force* respektive *PESCO*⁵ samt fördjupade Nato-samarbetet, dock utan att öppna för ett svenskt Natomedlemskap (Ydén, Berndtsson & Petersson, 2019).

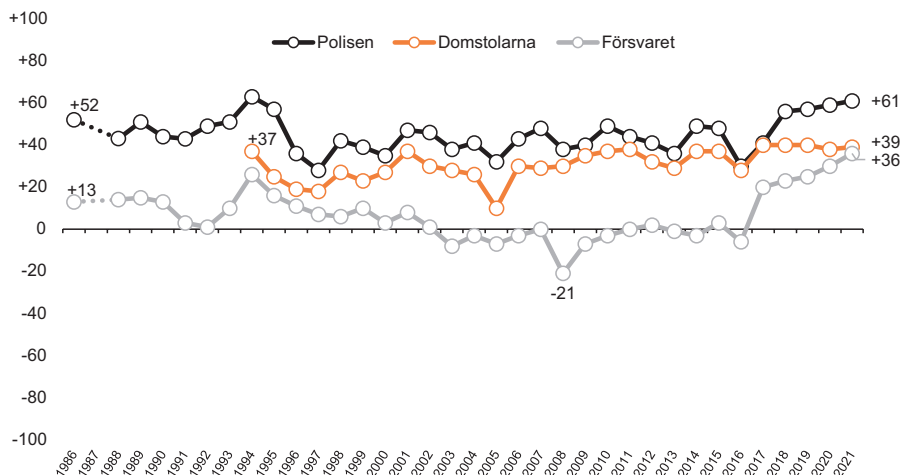
I och med Ryssland militära angrepp på Ukraina 24 februari 2022 kan regeringens försvarspolitiska linje, ibland benämnd ”Hultqvistdoktrinen”, sägas ha både vidimerats och blivit utsatt för sin hårdaste utmaning hittills. Bedömningen från oppositionstiden att Sverige snabbt behöver förstärka förmågan att motstå en rysk militär aggression är det idag få som ifrågasätter.⁶ Efter Rysslands invasion av Ukraina gick händelseutvecklingen oerhört fort. Med motiveringen att den europeiska säkerhetsordningen var rubbad initierade Finland en process för att undersöka förutsättningarna för ett Nato-medlemskap. Sverige följde omedelbart efter. Efter en snabbt genomförd säkerhetspolitisk utredning och en intern partidialog i frågan svängde Socialdemokraterna. Efter debatt i riksdagen sände Sverige den 18 maj in en ansökan om medlemskap i Nato.

Schiff (2009) påpekar betydelsen av samsyn om ett lands försvar mellan a) befolkningen, b) den politiska eliten och c) militären. Förändringar i försvars- och säkerhetspolitik kan leda till friktioner mellan militär, medborgare och politisk ledning. Detta kan försämra de civil-militära relationerna och skapa problem ifråga om legitimitet. De nationella SOM-undersökningarna efter 2015 visar att regeringens försvarspolitik åtnjuter stöd i den svenska folkopinionen, i själva verket i klart större utsträckning än den tidigare inriktningen mot ett litet yrkesförsvar utformat primärt för utlandsuppdrag. Svenskarna överlag är fortsatt positiva till internationella fredsbevarande eller humanitära uppdrag men anser att försvar av Sveriges territorium är en viktigare uppgift (Berndtsson, Bjereld & Ydén, 2021). I detta kapitel fortsätter vi att studera hur denna samsyn står sig genom att analysera opinionen i ett antal centrala försvarspolitiska frågor: förtroendet för försvaret, säkerhetspolitiska effekter av klimatförändringar, synen på försvarsutgifterna samt utvecklingen av svenskarnas inställning till Natomedlemskap.

Svenskarnas förtroende för försvaret

Försvaret åtnjöt från den nationella SOM-undersökningens start 1986 och genom hela 1990-talet en positiv förtroendebalans (andelen som uppger mycket eller ganska stort förtroende minus andelen som uppger mycket eller ganska litet förtroende). Från 1990-talets mitt inleddes dock en negativ långtidstrend och under 2000-talets inledning föll försvarets förtroendebalans under noll med en övervikt av medborgare med litet förtroende. Under perioden med det internationellt inriktade ”insatsförsvaret” noteras i flera nationella SOM-undersökningar en negativ förtroendebalans, med en bottennotering (-21) år 2008.

Figur 1 Förtroendebalans för polisen, domstolar och försvaret, 1986–2021 (balansmätt)

Kommentar: Frågan löd 'Hur stort förtroende har du för det sätt på vilket följande institutioner och grupper sköter sitt arbete?'. Svarsalternativen var 'Mycket stort förtroende', 'Ganska stort förtroende', 'Varken stort eller litet förtroende', 'Ganska litet förtroende' samt 'Mycket litet förtroende'. Figuren visar förtroendebalansen mellan andelen med stort/ganska stort förtroende minus andelen med litet/ganska litet förtroende. Måttet varierar mellan -100 (alla saknar förtroende) och +100 (alla har stort förtroende). Antal svarande 2021 varierade mellan 1 529 (försvaret) och 3 131 (polisen).

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1986–2021.

Sedan 2017 års nationella SOM-undersökning är svenskarnas förtroende för försvaret istället i en uppåtgående trend. Denna trend håller i sig i 2021 års SOM-undersökning. Försvarets förtroendebalans är +36 år 2021, en ökning från +30 år 2020. Detta innebär en något större uppgång än för polisen (förtroendebalans +61, upp från +59 år 2020) respektive domstolarna (+39, upp ifrån +38 år 2020). Av svenskarna uppger 49 procent ett mycket eller ganska stort förtroende för försvaret (46 procent i 2020 års undersökning), medan 13 procent uppger ett mycket eller ganska litet förtroende (16 procent i 2020 års undersökning). Liksom i 2020 års undersökning uppger 38 procent ett varken stort eller litet förtroende för försvaret.

Tabell 1 Förtroende för försvaret efter kön, ålder och partisympati, 2021 (procent; balansmätt)

	Mycket stort förtroende	Ganska stort förtroende	Varken stort eller litet förtroende	Ganska litet förtroende	Mycket litet förtroende	Summa procent	Antal svarande	Förtroende-balans
<i>Samtliga</i>	16	33	38	9	4	100	1 529	+36
<i>Kön</i>								
Kvinna	16	34	39	7	4	100	813	+39
Man	15	33	36	12	4	100	713	+32
<i>Ålder</i>								
16–29 år	25	34	30	6	5	100	159	+48
30–49 år	17	37	34	8	4	100	428	+42
50–64 år	14	32	40	10	4	100	463	+32
65–85 år	14	30	40	12	4	100	479	+28
<i>Partisypati</i>								
Vänsterpartiet	8	22	51	14	5	100	154	+11
Miljöpartiet	(16)	(36)	(38)	(5)	(5)	100	58	(+42)
Socialdemokraterna	20	33	39	6	2	100	408	+45
Centerpartiet	16	40	37	5	2	100	129	+49
Liberalerna	(24)	(36)	(31)	(7)	(2)	100	42	(+51)
Moderaterna	17	39	32	10	2	100	312	+44
Kristdemokraterna	(13)	(38)	(28)	(11)	(10)	100	61	(+30)
Sverigedemokraterna	13	28	33	17	9	100	198	+15

Kommentar: Frågan löd 'Hur stort förtroende har du för det sätt följande institutioner och grupper sköter sitt arbete?' Svartalternativen är 'mycket stort förtroende'; 'ganska stort förtroende'; 'varken stort eller litet förtroende'; 'ganska litet förtroende' samt 'mycket litet förtroende'. Procentbasen utgörs av de som besvarat frågan. Förtroendebalansen avser andelen som svarat 'mycket' eller 'ganska stort förtroende' minus andelen som svarat 'mycket' eller 'ganska litet förtroende'. Måttet varierar mellan -100 (alla saknar förtroende) och +100 (alla har stort förtroende). Siffror inom parentes anger att antalet svars personer är lågt. Detta gäller för sympatisörer till L, KD och MP, varför resultaten bör tolkas med försiktighet.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2021.

Alla riksdagspartiers sympatisörer uttrycker förtroende för försvaret – sedan några år tillbaka registrerar inget partis sympatisörer en negativ förtroendebalans. Allra störst förtroende för försvaret har sympatisörer till Liberalerna: 60 procent av dem uppger ett mycket eller ganska stort förtroende för försvaret, medan 9 procent uppger ett mycket eller ganska litet förtroende. Detta ger +51 i förtroendebalans, en uppgång från +38 år 2020. Därefter följer, i en relativt väl samlad klunga, sympatisörer till Centerpartiet (förtroendebalans +49), till Socialdemokraterna (+45), till Moderaterna (+44) respektive till Miljöpartiet (+42). På en egen nivå ligger Kristdemokraternas sympatisörer, vars förtroende för försvaret åter ökar (förtroendebalans +30) efter den markanta nedgången från +37 år 2019 till +23 år 2020.

Sverigedemokraternas sympatisörer fortsätter att få ökat förtroende för försvaret och verkar nu ha etablerat en stabilt positiv förtroendebalans (+15, upp från +9 i 2020 års undersökning). Detta gör att Sverigedemokraternas sympatisörer inte bara, sedan några år, har upphört att vara den enda gruppen med negativ förtroendebalans - för första gången uttrycker den inte minst förtroende för försvaret. Den positionen intar istället sympatisörer till Vänsterpartiet (förtroendebalans +11, ned från +16 i 2020 års undersökning).

Kvinnor uppger, som förväntat, ett något större förtroende för försvaret jämfört med män, men skillnaden är relativt liten (förtroendebalans +39 respektive +32). Mellan olika åldersgrupper är skillnaderna större och förtroendet för försvaret minskar gradvis längre upp i åldrarna, även om alla åldersgrupper uppvisar en positiv förtroendebalans. I den yngsta åldersgruppen (16–29 år) är exempelvis förtroendebalansen +48 medan den i den äldsta åldersgruppen (65–85 år) är +28.

Förtroendemåttet i den nationella SOM-undersökningen är mångfacetterat och komplext. Förtroendet för försvaret samvarierar delvis med svenskarnas förtroende för andra offentliga institutioner, inte minst följer upp- respektive nedgångar för försvaret respektive polisen ofta varandra rätt väl (Ydén & Berndtsson, 2012). Förtroende kan vara uttryck för synen på en viss verksamhets förmåga att sköta sitt uppdrag (utvärdering), för att verksamheten ses som öppen (transparens), för den svarandes relation till verksamheten (engagemang, värdegemenskap) samt för synen på verksamhetens betydelse för samhället (viktighet). Det uppgivna förtroendet blandar således bland annat värdering av en myndighets betydelse med uppfattningar om dess förmåga. Uppger någon exempelvis ett ”ganska litet förtroende” för försvaret så kan det stå för att personen inte anser försvaret utgöra en viktig samhällsfunktion men tycker att verksamheten verkar fungera hyggligt. Samma förtroende kan alternativt tolkas som att försvaret anses vara en mycket viktig samhällsinstitution men att det inte alls har tillräcklig förmåga.

För att försöka förbättra precisionen i uttolkningen av förtroendet för försvaret har vi inkluderat påståendet ”Det är viktigt att Sverige har ett starkt militärt försvar”. Resultatet kan fungera som ett grovt mått på hur viktigt försvaret uppfattas vara liksom på svenskarnas allmänna inställning till detsamma. Sammanlagt 75 procent uppger det vara viktigt att Sverige har ett starkt militärt försvar (47 procent svarar ”helt riktigt”, 28 procent svarar ”delvis riktigt”). Elva procent anser att påståendet är helt (5 procent) eller delvis (6 procent) oriktigt. Vidare uppger 14 procent ”ingen uppfattning”. Opinionsbalansen för påståendet om vikten av ett starkt militärt försvar är således +66, i princip oförändrat från 2017 års notering, då opinionsbalansen var +67. Åldersmässigt är fördelningen omvänd jämfört med förtroendet för försvaret: här är de äldsta, 65–85-åringar, mer övertygade om behovet av ett starkt försvar (opinionsbalans +75) medan de yngsta, 16–29-åringar, noterar opinionsbalans +37. Bland riksdagspartiernas sympatisörer noterar Moderaternas respektive Kristdemokraternas högst opinionsbalans med ett värde på +79, strax före Centerpartiets respektive Liberalernas balans på +75. Sverigedemokraternas sympatisörer noterar opinionsbalans +72 och Socialdemokraternas sympatisörer har

opinionsbalans +59. Även sympatisörer till Miljöpartiet respektive Vänsterpartiet är övertygade om behovet av ett starkt militärt försvar (opinionsbalans +36 respektive +40), om än inte i riktigt samma utsträckning som övriga partiers sympatisörer.

I den senaste undersökningen har vi även inkluderat en sorts utvärderingsmått, påståendet "Försvaret skulle klara av att försvara Sverige mot ett väpnat angrepp". Frågeställningen är förenklad, i så måtto att ingen precisering görs av det tänkta väpnade angreppet. Därtill bygger Hultqvistdoktrinen på bilaterala försvarssamarbeten med länder, vilka tänks lämna militärt stöd om Sverige angrips. Frågan är samtidigt ytterst komplex, eftersom "utvärderingen" avser en fiktiv situation av en typ som det moderna svenska försvaret aldrig har verkat i. Med dessa förbehåll kan frågan om försvarets upplevda militära förmåga ändå hjälpa till att öka insikten om svenskarnas förtroende för försvaret.

Tabell 2 Din bedömning: Försvaret skulle klara av att försvara Sverige mot ett militärt angrepp, 2021 (procent, balansmått)

	Helt riktigt	Delvis riktigt	Delvis felaktigt	Helt felaktigt	Ingen uppfattning	Summa procent	Antal svarande	Balansmått bland dem med åsikt
<i>Samtliga</i>	5	18	26	34	17	100	1 504	-44
<i>Kön</i>								
Kvinna	5	18	23	30	24	100	798	-40
Man	5	19	30	38	8	100	702	-48
<i>Ålder</i>								
16–29 år	7	25	28	22	18	100	153	-22
30–49 år	5	17	26	36	16	100	407	-48
50–64 år	3	17	28	36	16	100	453	-54
65–85 år	7	19	23	33	18	100	491	-38
<i>Partisympati</i>								
Vänsterpartiet	5	20	31	27	17	100	153	-40
Miljöpartiet	(3)	(21)	(24)	(19)	(33)	100	58	(-28)
Socialdemokraterna	5	22	25	25	23	100	412	-30
Centerpartiet	5	17	37	27	14	100	127	-50
Liberalerna	(3)	(15)	(36)	(41)	(5)	100	39	(-62)
Moderaterna	5	20	27	39	9	100	303	-46
Kristdemokraterna	(8)	(18)	(25)	(41)	(8)	100	60	(-42)
Sverigedemokraterna	3	9	22	54	12	100	197	-74

Kommentar: Frågan löd 'Vilken är din bedömning av följande påståenden? - Försvaret skulle klara av att försvara Sverige mot ett militärt angrepp'. Svarsalternativen framgår av tabellen. Procentbasen utgörs av de som besvarat frågan. Förtroendebalansen avser andelen som svarat 'helt' eller 'delvis riktigt' minus andelen som svarat 'mycket' eller 'delvis felaktigt'. Måttet varierar mellan -100 (alla svarar riktigt) och +100 (alla svarar felaktigt). Siffror inom parentes anger antalet svarspersoner är lågt. Detta gäller för sympatisörer till L, KD och MP, varför resultaten bör tolkas med försiktighet.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2021.

Resultatet visar att ingen kategori (nedbrutet på kön, ålder eller partisympati) tror att försvaret skulle klara av att försvara Sverige mot ett väpnat angrepp. Medan försvaret överlag uppfattas som en viktig verksamhet bland befolkningen, saknas tro på att försvarets förmåga skulle vara tillräcklig i ett skarpt krigsfall. Tjugotre procent av svenskarna anser påståendet om försvarets tillräckliga förmåga vara helt eller delvis riktigt, medan 60 procent anser det vara helt eller delvis felaktigt (balans -37). Sjutton procent anger ingen uppfattning. Mest pessimistiska avseende försvarets förmåga är sympatisörer till Sverigedemokraterna respektive Liberalerna, minst (men fortfarande) pessimistiska är sympatisörer till Miljöpartiet och Socialdemokraterna. Män är något, men inte dramatiskt, mer pessimistiska än kvinnor. Det återstår att se om krigsrapporteringens bild av Rysslands ofta förvånande militära oförmåga i Ukraina kommer att få svenskarna att se det svenska försvarets förmåga att motstå ett angrepp i mer positivt ljus.

Geopolitik, klimatförändringar och konflikter

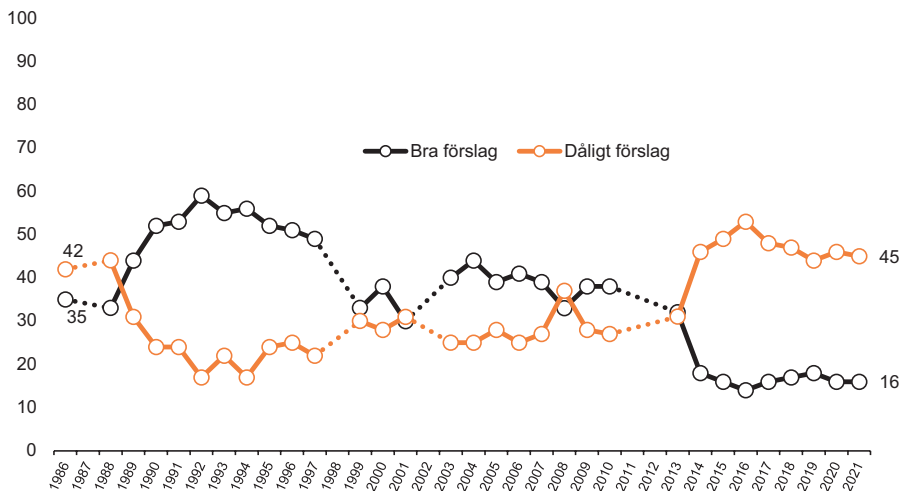
Maktspellet kring energi- och naturresurser har blivit mycket uppmärksammat i och med att Ukrainakriget har placerat geopolitiken i rampljuset, med omfattande medierapportering om bland annat Tysklands, Ungerns och Italiens stora importberoende av rysk fossilenergi. Hur uppfattar svenskarna påståendet ”effekter av klimatförändringar ökar risken för konflikt mellan länder”? Resultatet visar att samsynen inom befolkningen är mycket stor: 79 procent anser att påståendet är helt eller delvis riktigt, medan 6 procent anser det vara helt eller delvis felaktigt och 15 procent uppger ”ingen uppfattning”. Skillnader mellan kvinnor och män respektive mellan olika åldersgrupper är mycket små.

Något större är de partimässiga skillnaderna, även om alla partiers sympatisörer tydligt instämmer i påståendet. Allra starkast övertygade om klimatförändringseffekters konfliktskapande potential är sympatisörer till Vänsterpartiet (opinionsbalans +88), till Centerpartiet respektive Miljöpartiet (båda med opinionsbalans +86) samt till Liberalerna (opinionsbalans +84). Nästan lika starkt övertygade är sympatisörer till Kristdemokraterna (opinionsbalans +78) samt till Moderaterna respektive Socialdemokraterna (båda med opinionsbalans +72). Fortfarande starkt övertygade är Sverigedemokraternas sympatisörer (opinionsbalans +55), detta trots att partiföreträdare i flera uttalanden nedprioriterat klimatfrågan och fastslagit att man inte bör ”göra politik av väder”. Möjligen förklarar detta att 13 procent av Sverigedemokraternas sympatisörer anser påståendet om klimatförändringseffekters konfliktskapande potential vara felaktigt, vilket kan jämföras med motsvarande andelar bland övriga partiers sympatisörer: Miljöpartiets, 2 procent; Liberalernas respektive Vänsterpartiets, 3 procent; Centerpartiets, 4 procent; Socialdemokraternas, 5 procent; Kristdemokraternas, 6 procent samt Moderaternas, 8 procent.

Allmänhetens inställning till försvarsutgifterna

Svenskarnas syn på kostnaderna för försvaret har undersökts i de nationella SOM-undersökningarna sedan 1988. Opinionsen har skiftat. Under perioden efter det kalla krigets slut fick förslaget att minska försvarsutgifterna stöd av mellan 50 och 70 procent av svenskarna (opinionsbalansen, alltså andelen positiva till förslaget minus andelen negativa, var +42 i 1992 års undersökning). Under inledningen av 2000-talet, då försvaret hade utsatts för besparingar, var stödet för minskade försvarsutgifter svagare, men flera år hade förslaget fortfarande en positiv opinionsbalans. Mellan 2013 och 2014 förändrades opinionen radikalt. Stödet för förslaget att ”minska försvarsutgifterna” föll från 33 procent till 18 procent, och andelen negativa ökade från 31 procent till 46 procent. Opinionsbalansen förändrades således från +2 till -28. Sedan dess har folkopinionen varit tydligt emot att minska försvarsutgifterna och denna utveckling håller i sig även 2021, där opinionsbalansen för förslaget är -29. Partimässigt är alla partiers sympatisörer emot att minska försvarsutgifterna, med ett undantag: Vänsterpartiets noterar en positiv opinionsbalans (+20), vilket innebär att partiets ledning och dess sympatisörer tycker olika. Vänsterpartiet har i förhandlingar stött en ökning av försvarets resurser, om än mindre än flera andra partier. Efter Rysslands invasion av Ukraina stödjer samtliga riksdagspartier en upptrappning av anslagen till det militära försvaret till 2 procent av Sveriges BNP.

Figur 2 Inställning till att minska försvarsutgifterna, 1988–2021 (procent)

Kommentar: Frågan löd 'Vilken är din åsikt om följande förslag? Minska försvarsutgifterna.' Svarsalternativen löd 'Mycket bra förslag', 'Ganska bra förslag', 'Varken bra eller dåligt förslag', 'Ganska dåligt förslag' samt 'Mycket dåligt förslag'. Figuren visar andelen som har svarat mycket/ganska bra förslag respektive mycket/ganska dåligt förslag. Procentbasen utgörs av de som besvarat frågan. Antal svarande 2021 var 1 529.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1986–2021.

Tabell 3 Allmänhetens inställning till ett svenskt Nato-medlemskap, 1994–2021 (procent, opinionsbalans)

År	Ganska bra förslag	Ganska bra förslag	Varken bra/ dåligt förslag	Ganska dåligt förslag	Mycket dåligt förslag	Summa	Antal svar	Opinionsbalans	Andel positiva
1994	5	10	37	24	24	100	1 607	-33	15
1995	7	11	36	18	28	100	1 687	-28	18
1996	6	14	35	20	25	100	1 609	-25	20
1997	8	15	39	17	21	100	1 589	-15	23
1998	9	13	35	18	25	100	1 636	-21	22
1999	8	11	34	23	24	100	1 537	-28	19
2000	9	15	31	19	26	100	1 565	-21	24
2001	9	13	29	19	30	100	1 596	-27	22
2002	8	14	37	20	21	100	1 631	-19	22
2003	8	14	34	20	24	100	1 681	-22	22
2004	6	14	33	21	26	100	1 664	-27	20
2005	9	13	32	21	25	100	1 612	-24	22
2006	7	15	32	22	24	100	1 522	-24	22
2007	5	14	36	22	23	100	1 562	-26	19
2008	8	16	34	20	22	100	1 522	-18	24
2009	9	13	37	18	23	100	1 503	-19	22
2010	6	12	35	22	25	100	1 539	-29	18
2011	5	14	37	20	24	100	1 460	-25	19
2012	6	12	38	19	25	100	1 445	-26	18
2013	12	17	37	15	19	100	1 557	-5	29
2014	13	18	32	16	21	100	1 634	-6	31
2015	17	21	31	12	19	100	1 481	+7	38
2016	14	19	35	14	18	100	2 980	+1	33
2017	13	16	39	16	16	100	1 693	-3	29
2018	10	19	38	14	19	100	1 697	-4	29
2019	13	16	38	15	18	100	1 563	-4	29
2020	10	17	41	16	16	100	1 721	-5	27
2021	12	17	42	13	16	100	1 485	±0	29

Kommentar: Frågan löd 'Vilken är din åsikt om följande förslag? Sverige bör söka medlemskap i Nato.' Svartalternativen framgår av tabellen. Opinionsbalansen visar andelen som tycker att det är ett mycket eller ganska bra förslag minus andelen som tycker att det är ett ganska eller mycket dåligt förslag. Värdena kan variera mellan +100 (alla tycker att det är ett bra förslag) och -100 (alla tycker att det är ett dåligt förslag). Positiva värden anger en övervikt för andelen som anser att det är ett bra förslag, medan negativa värden anger en övervikt för andelen som anser att det är ett dåligt förslag. Procentbasen utgörs av de som besvarat frågan.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1994–2021.

Inställningen till ett svenskt Nato-medlemskap

Varje år sedan 1994 har SOM-institutet undersökt svenska folkets inställning till Nato-medlemskap. Fram till och med år 2012 var opinionsläget i frågan stabil – andelen som ansåg att Sverige inte skulle söka medlemskap i Nato var två till tre gånger så stor som andelen som ansåg att Sverige borde ansöka om medlemskap. Men år 2013 förändrades opinionen: Nato-motståndet minskade och andelen som ansåg att Sverige borde ansöka om Nato-medlemskap ökade. Sedan några år tillbaka är grupperna som förespråkar respektive avfärdar ett svenskt Nato-medlemskap ungefär lika stora.

Hur har då Nato-opinionen förändrats under det senaste året? Har den breda politiska enigheten om kraftigt höjda försvarsanslag och den ökade betoningen på ett starkt territorialförsvar ökat eller minskat stödet för ett svenskt Nato-medlemskap? Tabell 3 redovisar svenska folkets inställning till Nato-medlemskap 1994–2021.

Resultaten i tabell 3 visar att opinionsläget i Nato-frågan hösten 2021 är fortsatt stabilt. Andelen som anser att det är ett bra förslag att Sverige söker medlemskap i Nato uppgår 2021 till 29 procent, vilket är en ökning med två procentenheter jämfört med 2020 och samma värde som åren 2017–2019. Andelen som anser att det är ett dåligt förslag uppgår också till 29 procent, jämfört med 32 procent 2020. Andelarna som är för respektive mot ett Nato-medlemskap är således precis lika stora. Andelen som anser att förslaget varken är bra eller dåligt uppgår till 42 procent, vilket är det högsta värde som uppmätts sedan frågan började ställas 1994.

Rysslands militära angrepp på Ukraina i februari 2022 – det vill säga efter att SOM-undersökningen 2021 avslutats – påverkade opinionen i Nato-vänlig riktning. En mätning från Sifo i mars 2022 svarade 49 procent ja och 22 procent nej på frågan ”Tycker du att Sverige skall gå med i Nato?” Och i en motsvarande mätning från Novus vid samma tid svarade 41 procent ja och 35 procent nej på frågan ”Tycker du att Sverige ska bli medlem i den militära alliansen Nato?” 2021 års nationella SOM-undersökning av Nato-opinionen ger oss en relevant startpunkt, från vilken alla opinionsförändringar efter Rysslands invasion av Ukraina i februari 2022 utgår.

När den nationella SOM-undersökningen genomfördes sade Socialdemokraterna, Vänsterpartiet, Miljöpartiet och Sverigedemokraterna nej till ett svenskt Nato-medlemskap, medan Moderaterna, Liberalerna, Kristdemokraterna och Centerpartiet sade ja. Hur överensstämmer då de politiska partiernas ställningstaganden med de egna sympatisörernas? Tabell 4 visar den svenska Nato-opinionen efter partisynpati under åren 2010–2021.

Tabell 4 Svenska folkets inställning till Nato-medlemskap efter partisympati. Andel som anser att förslaget är mycket eller ganska bra, 2010–2021 (procent)

Parti-sympati	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
V	6	11	1	6	12	8	9	10	6	8	12	11
MP	8	11	4	16	13	16	13	15	14	17	12	9
S	9	11	12	20	22	22	20	16	17	17	17	19
C	18	16	21	28	34	52	35	29	31	25	19	36
L	24	30	25	41	50	57	51	36	44	41	39	33
M	28	31	29	43	47	60	49	50	46	46	42	45
KD	20	13	22	42	46	54	49	32	43	41	42	41
SD	22	13	19	42	38	49	45	44	40	40	41	40

Kommentar: Frågan löd 'Vilken är din åsikt om följande förslag? Sverige bör söka medlemskap i Nato.' Tabellen redovisar andelen svarande som svarat 'Mycket bra' eller 'Ganska bra'. Procentbasen utgörs av de som besvarat frågan. Minsta antal svarande 2021 var 40 (L).

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2010–2021.

Resultaten visar att Nato-opinionen till viss del följer partipolitiken. Nato-motståndet är fortfarande störst bland miljöpartister, vänsterpartister och socialdemokrater. Nato-motståndet är lägst bland moderater, kristdemokrater, Sverigedemokrater, centerpartister och liberaler. Sverigedemokraterna är motståndare till svenskt Nato-medlemskap. Av partiets sympatisörer anser emellertid 40 procent att Sverige bör söka medlemskap i Nato, medan endast 22 procent anser att Sverige inte bör söka medlemskap. Det är emellertid viktigt att komma ihåg att när resultaten bryts ner på enskilda partier blir antalet svars personer ibland mycket litet, i synnerhet för de mindre partierna.

Kvinnor är, liksom tidigare år, mer negativt inställda till ett svenskt Nato-medlemskap än vad män är. Bland kvinnor anser 21 procent att det är ett bra förslag att Sverige ansöker om Nato-medlemskap, medan 29 procent anser att det är ett dåligt förslag. Bland män anser 39 procent att det är ett bra förslag, medan 29 procent anser att det är ett dåligt förslag. Andelen kvinnor som anser att det är ett varken bra eller dåligt förslag uppgår till 50 procent, medan motsvarande andel bland männen uppgår till 32 procent.

Vi vet att åsiktsskillnaderna mellan män och kvinnor i utrikes- och säkerhetspolitiska frågor tenderar att vara större än åsiktsskillnaderna i inrikespolitiska frågor – särskilt gäller detta i frågor som berör våld och våldsanvändning (Togeb, 1994; Bjereld, 2001; Ydén & Berndtsson, 2013; Cohen & Karim, 2021). I 2021 års SOM-undersökning upprepas detta mönster i flera försvarspolitiska frågor. Så anser till exempel 63 procent av männen att Sverige i händelse av krig i Finland för att gå in i konflikten på Finlands sida – motsvarande andel bland kvinnorna är

endast 43 procent. När det gäller återinförandet av värnplikten anser 55 procent av männen att det var ”helt riktigt” att det var ett bra beslut, mot 40 procent av kvinnorna. Vi noterar också att 60 procent av männen instämmer i påståendet att försvarets verksamhet ”präglas av sunda och rimliga värderingar”, motsvarande andel bland kvinnorna är 46 procent.

Slutord

Hultqvistdoktrinen – en vanlig benämning för den nuvarande svenska försvarspolitiska inriktningen med ett ökat fokus på försvar av Sverige, värnplikt, upprustning och ett nära samarbete med Nato utan medlemskap kan konstateras ha åtnjutit ett relativt utbrett stöd i folkopinionen fram till hösten 2021 (Berndtsson, Bjereld & Ydén, 2019, 2020, 2021). Förtroendet för försvaret stiger för femte året i rad, en stor majoritet av svenskarna anser det vara viktigt att Sverige har ett starkt militärt försvar och förslaget att minska försvarsutgifterna får fortsatt tummen ned. Det är uppenbart att Rysslands invasion av Ukraina i februari 2022 har kommit att intensifiera försvarsdebatten i Sverige. En rad frågor står högt på den försvarspolitiska agendan, som exempelvis finansieringen av det militära och civila försvaret, återuppbyggnaden av totalförsvaret och, inte minst, frågan om ett eventuellt svenskt Natomedlemskap.

Även om det skett en mindre förändring i Nato-opinionen i 2021 års mätning, så fångar SOM-undersökningen inte de förändringar som skett efter Rysslands angrepp på Ukraina. Att döma av tidigare nationella SOM-undersökningar har det funnits en relativt stor andel, cirka 30-40 procent av befolkningen, som ansett att ett svenskt Natomedlemskap är varken bra eller dåligt. Om dessa personers uppfattning i frågan varaktigt förändras i och med Ukrainakriget kan idag ingen säga säkert, men andra mätningar indikerar ett ökat Nato-stöd. Undersökningar från Novus som gjorts sedan krigsutbrottet visar en tydlig övervikt för dem som är för ett svenskt Natomedlemskap.⁷ SIFO visar liknande siffror och dessutom att stödet för ett svenskt Natomedlemskap ökar ytterligare om Finland blir Natomedlem.⁸ Rysslands aggression mot Ukraina 2014 fick den svenska Natoopinionen att gå från en stark övervikt emot ett svenskt medlemskap till ett jämviktsläge. Rysslands invasion av Ukraina 2022 förefaller i skrivande stund att förflytta opinionen ännu ett steg i riktning mot en opinion där Natoförespråkarna är den största gruppen eller till och med är i majoritet.

Finlands inställning i frågan om Natomedlemskap blev av stor betydelse även för Sveriges vägval. Efter den ryska invasionen av Ukraina stod det i praktiken tidigt klart att Finland skulle söka medlemskap i Nato. Givet Finlands nya inställning ändrade även de svenska Socialdemokraterna och Sverigedemokraterna uppfattning i frågan och började förespråka Natomedlemskap. Därmed var det bara Miljöpartiet och Vänsterpartiet av de svenska riksdagspartierna som förespråkade en bibehållen alliansfrihet och som sade fortsatt nej till Nato-medlemskap.

Rysslands krig i Ukraina innebar slutet för Hultqvistdoktrinen – åtminstone vad gäller Sveriges alliansfrihet och givet att Nato beviljar Sveriges ansökan. I andra avseenden ser vi att Hultqvists linje med ökade försvarsanslag och satsningar på territoriellt försvar har fortsatt starkt stöd i opinionen. Förtroendet för försvaret är fortsatt på uppgång samtidigt som endast en mindre andel av svenskarna tror att försvaret har förmåga att motstå ett väpnat angrepp. Med tanke på kriget i Ukraina är det tänkbart att det upplevda behovet att ytterligare säkerhetsgarantier – exempelvis i form av ett Natomedlemskap – framstår som ett bättre alternativ än de bi- och multilaterala överenskommelser och samarbeten som Sverige ingått under senare år. Det är således möjligt att vi nu står inför större förändringar i svensk säkerhets- och försvarspolitik än på mycket länge. Hur dessa eventuella förändringar påverkar den nationella relativa samsyn avseende Sveriges militära försvar som utvecklats sedan omkring 2015 får framtida undersökningar visa.

Noter

- ¹ T.ex. ISAF (International Security Assistance Force) i Afghanistan 2002–2014, därefter hette insatsen *Resolute Support Mission*, som avvecklades 2021. Ännu ett exempel är flygförbudszonen över Libyen 2011 (*Operation Unified Protector*).
- ² Politisk oenighet om rysshottet | SVT Nyheter
- ³ Öppet gräl när försvarsberedningen presenterades – DN.SE
- ⁴ Försvarsberedningen oenig: ”Det där är dumheter” | Nyheter | Expressen
- ⁵ *Joint Expeditionary Force* är en snabbinsatsstyrka där Storbritannien, Nederländerna, de baltiska staterna samt de nordiska länderna ingår. Sverige anslöt sig 2017. *PESCO* (Permanent Structured Cooperation) är en struktur för försvarssamarbete inom EU i vilken 25 länder ingår. Den inrättades 2017.
- ⁶ De forna Allianspartierna kräver numera en snabbare ökning av försvarsbudgeten upp till det nya överenskomna målet; 2 procent av BNP.
- ⁷ Fler för än emot NATO-medlemskap för första gången – Novus Varannan svensk vill gå med i Nato | SVT Nyheter
Mätning: Nära varannan svensk vill gå med i Nato | SVT Nyheter
Novus: Svenskarna vill inte folkomrösta om Nato | SVT Nyheter
- ⁸ Svenskar positiva till Nato – om Finland går med | GP

Referenser

- Berndtsson, Joakim, Bjereld, Ulf & Karl Ydén (2019). Försvaret och geopolitikens återkomst. I Ulrika Andersson, Björn Rönnerstrand, Patrik Öhberg & Annika Bergström (red) *Storm och stiltje*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Berndtsson, Joakim, Bjereld, Ulf & Karl Ydén (2020). Svensk försvarspolitik i ny terräng. I Ulrika Andersson, Anders Carlander & Patrik Öhberg (red) *Regntunga skyar*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Berndtsson, Joakim, Bjereld, Ulf & Karl Ydén (2021). Det kalla krigets återkomst? Från osannolikhet till tänkbar hotbild. I Ulrika Andersson, Anders Carlander, Marie Grusell & Patrik Öhberg (red) *Ingen anledning till oro (?)*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Bjereld, Ulf (2001). Children and the Gender Gap in Foreign Policy Issues. *Gender & Society*, 15(2): 303–316.
- Cohen, Dara Kay & Sabrina M. Karim (2021). Does More Equality for Women Mean Less War? Rethinking Sex and Gender Inequality and Political Violence. *International Organization*, 1-31. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0020818321000333>
- Schiff, Rebecca (2009). *The Military and Domestic Politics: a Concordance Theory of Civil-military Relations*. London/New York: Routledge.
- Togeby, Lise (1994). The Gender Gap in Foreign Policy Attitudes. *Journal of Peace Research*, 31(4): 375–392.
- Ydén, Karl & Berndtsson, Joakim (2012). När kriget kommit – svenskarna och den nya försvarspolitik. I Lennart Weibull, Henrik Oscarsson & Annika Bergström (red) *I framtidens skugga*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Ydén, Karl & Joakim Berndtsson (2013). Efter Afghanistan? Försvaret, kriget och svenskarna. I Lennart Weibull, Henrik Oscarsson & Annika Bergström (red) *Vägskäl*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Ydén, Karl, Joakim Berndtsson & Magnus Petersson (2019). Sweden and the issue of NATO membership: exploring a public opinion paradox. *Defence Studies*, 19: 1.